

DE RIJN-MAASMOND (HELINIUM) IN DE ROMEINSE TIJD

Onder bovenstaande titel schrijft HETTEMA in het Aprilnummer, dat het Helinium niet zo groot en wijd geweest is als hij tevoren had verondersteld en dat de kust van Nederland in de Romeinse tijd niet zo verbrokkeld is geweest als door VAN VEEN werd aangenomen. Ook de Katwijkse Rijnmond zou men mogen laten vervallen sinds HUDIG en DUYVERMAN meenden te kunnen aantonen dat de Oude Rijn nooit een Rijnmond is geweest.

Men weet dat deze laatste schrijvers de Oude Rijn laten ontspringen in de duinen en laten stromen naar het O. Men leze echter wat STEENHUIS daarover zegt in hetzelfde nummer, (p. 183). Voor de volledigheid geef ik hierbij nog een kaartje van de mond bij Leiden, waaruit de trechtersvorm welke uit de veen- en kleigrenzen blijkt, voor zich zelf spreekt. De fabel van de duinbeekjes die de zeer brede bedding van de Oude Rijn zouden hebben gevormd, moge hierbij nog eens als zodanig worden gekwalificeerd.

Wat de bepaling van 'de' Romeinse tijd betreft, was HETTEMA noch ikzelf nauwkeurig. Die tijd omvat een periode van ongeveer 400 jaren en men weet welke grote natuurlijke veranderingen in enkele eeuwen aan een zandkust als de onze kunnen optreden. Onze kaarten van 1500 verschillen bv. aanmerkelijk van die van 1900.

Wij hebben in het geologisch verleden een min of meer gesloten kust met daarachter veenvorming gehad, zoals HETTEMA in zijn door ons allen zo zeer gewaardeerde historische atlas benaderde, en de verbrokkelde kust, waarbij op vrij regelmatige afstanden grote zeegaten voorkwamen. Blijkbaar is het verbrokkelde type van langer duur geweest dan het gesloten type, want het sedimentpakket der zee-afzettingen is in verhouding tot de dikte van de veenlaag groot.

HETTEMA bedoelde de toestand weer te geven vóór de verbrokking, ik die ná de verbrokking, welke verbrokking dan 'omstreeks' de Romeinse tijd plaats vond, misschien eerder in het Noorden (Kimbri-sche vloed) dan in het Zuiden.

BENNEMA en VAN DER MEER (Waddensymposium, T.A.G. 1950), zeggen dat „kort vóór onze jaartelling” de zee invloed begon te krijgen op het veen, een invloed die in de loop der tijden toenam, niet regelmatig, maar met schokken. „Evenals in het Westland (VAN LIERE, 1948) vond de eerste transgressie van de zee over het veenlandschap op Walcheren dus reeds plaats vóór onze jaartelling.” Ook in Vlaanderen (MOORMAN, 1949), N-Duitsland (HAARNAGEL, 1941) en O-Engeland (GODWIN, 1945) zou deze (pre-)Romeinse transgressie gevonden zijn en zij zou dus niet een lokaal karakter hebben. In Engeland zou zij meer in de Romeins-Britse tijd zijn voorgekomen.

Daarna zou de zee zich tijdelijk teruggetrokken hebben gedurende

een twee- of drietal eeuwen, zodat in de derde eeuw de bewoning van Walcheren weer verdween. Iets dergelijks zegt VAN LIERE voor het Westland (Waddensymposium, T.A.G. 1950).

Hier is dus de bewoning het criterium geworden voor een zeespiegelrijzing en -daling met vrij korte periode, indien al van zulk een periode gesproken mag worden. Andere factoren als een zomerbewoning — de nieuwe schorren en kwelders krijgen de hoger dan normaal gelegen oeverwallen —, een rustige en technisch hoogstaande cultuur tijdens de overheersing der Romeinen e.d., zouden ook aansprakelijk gesteld kunnen worden voor het aantreffen van zulke bewoningsresten. Ik zou uit het voorkomen van bewoningsresten op een oud kwelder- of schorgebied nog niet willen besluiten tot een hoogteligging die 'perfectly secure' was (VAN LIERE, Waddensymposium).

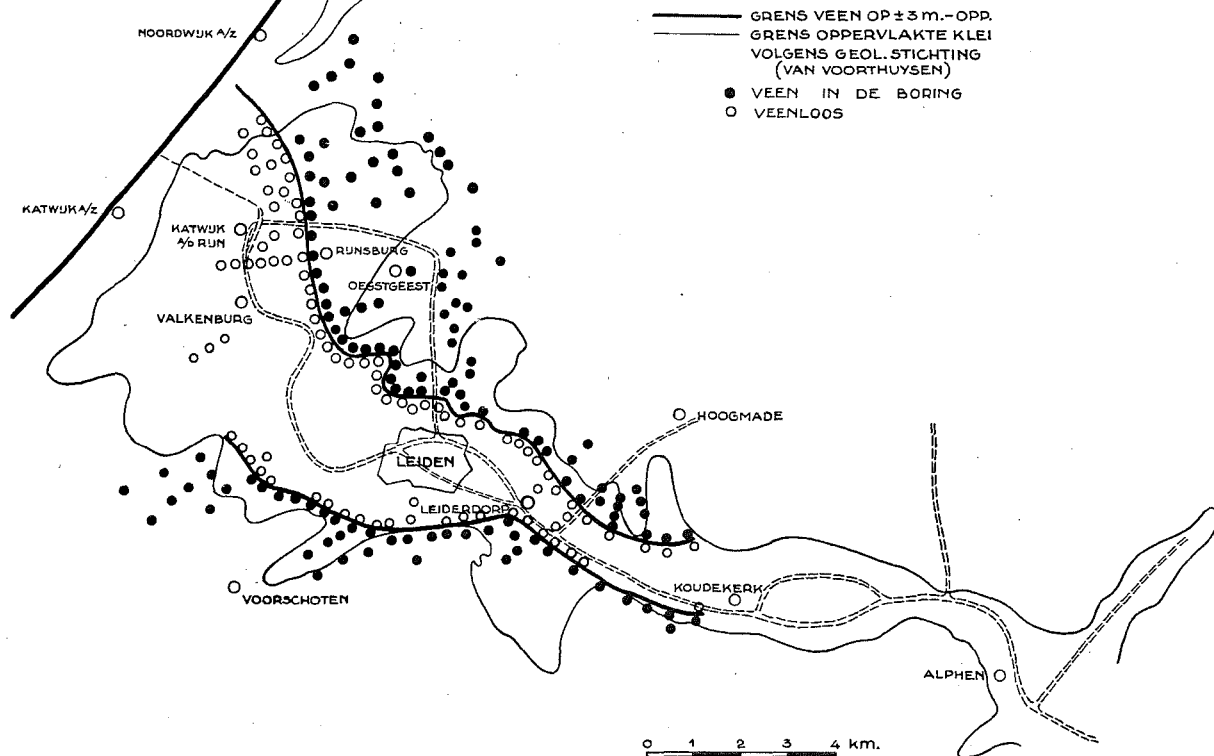
Men kan ook niet aannemen dat de kust gedurende de paar eeuwen van (zomer- ?)bewoning of werkelijke zeespiegelverlaging 'gesloten' is geweest; immers, er trad geen nieuwe veenvorming op. Het zg. gesloten kusttype met toch altijd nog zeegaten voor Rijn, Maas, Schelde, IJssel en Eems en de overige monden voor de Boorn, de Hunze en de Fivel er nog tussen, was blijkbaar in vóór-Romeinse tijd reeds vervangen door het meer verbrokkelde type.

De noordelijke veengrens van het Helinium is vrij goed bekend uit boringen (zie VLAM, Het Westland). Ook de oostelijke en zuidelijke grens is afgeboord. Een Romein, bekend met de Tibermond of met die van de Loire, de Po of de Nijl, zal deze Maasmond misschien een 'immensum os' gevonden hebben, voor ons was, althans is, een zeegat van die afmetingen niets bijzonders. HETTEMA's oorspronkelijke mening was dus niet zo ver bezijden de waarheid. Misschien was de 'hals' ervan tijdelijk iets nauwer, echter blijkbaar niet voldoende om nieuwe veenvorming te doen ontstaan.

Een 'musoir' of 'spit' of 'hoek' zal hier allicht aan de zeezijde gevormd zijn door het zeezand en achter zulke zandmassa's die de 'hals' van een zeegat vormen kan zeker allerlei drijvend of halfdrijvend afslagmateriaal en blauw slib beland zijn, zoals VAN LIERE vond. Ik tekende zulke bekende hoekvormen op mijn kaartje zowel bij Hoek van Holland als bij Katwijk. De Maasmond was natuurlijk wel een open zeeboezem, maar een die door de halsformatie gedeeltelijk tegen golfslag, niet tegen de verticale en horizontale eb- en vloedbeweging was beschermd. Bij storm was zij zeker gevaarlijk voor het omringende land, tenzij dit land tijdelijk veel hoger gelegen heeft dan thans. De maximale opstuwing van de Noordzee bij storm is namelijk 2,8 à 3,0 m, de golfslag niet meegerekend.

VAN RHEINECK LEYSSIUS tekende die bekende morphologische vormen niet op zijn op p. 127 door HETTEMA gepubliceerde kaartje, hetgeen dus niet met de vondsten van veenmolm achter de 'hoek' door VAN LIERE overeenstemt. Met 'open zeeboezem' bedoelt VAN LIERE kennelijk 'open' voor het getij en voor de stormrijzing, gesloten tegen de 'rechtstreekse aanvallen' van de golfslag, voor zover gelegen achter de 'hoek' van Holland.

VOORMALIGE OUDE-RIJNMOND

Uiteraard geloof ik dat het bekende kaartje van HETTEMA verandering behoeft wat de kustvorm betreft. Niet alleen is de N-kust van Nederland zoals hij die tekent niet aanvaardbaar (er waren eilanden, wadden en terpen en oostelijk van het Vlie wordt op de Wadden, zoals uit recente boringen blijkt, eigenlijk geen veenlaag aangetroffen, westelijk daarvan wel), doch de kustvorm zelf is hydrografisch minder juist getekend; kustbogen en 'kapen' moeten verantwoord zijn. De Rijnmond bij Katwijk late hij gerust open, evenals de Maasmond, de Scheldemond en die der Honte.
